

URSZULA BUDZICH-TABOR

Prezes LDnet, członkini zarządu Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich

ORCID: 0009-0003-5563-8140

Adres e-mail: ula@preparenetwork.eu

doi: 10.53098/978-83-89900-71-5_2

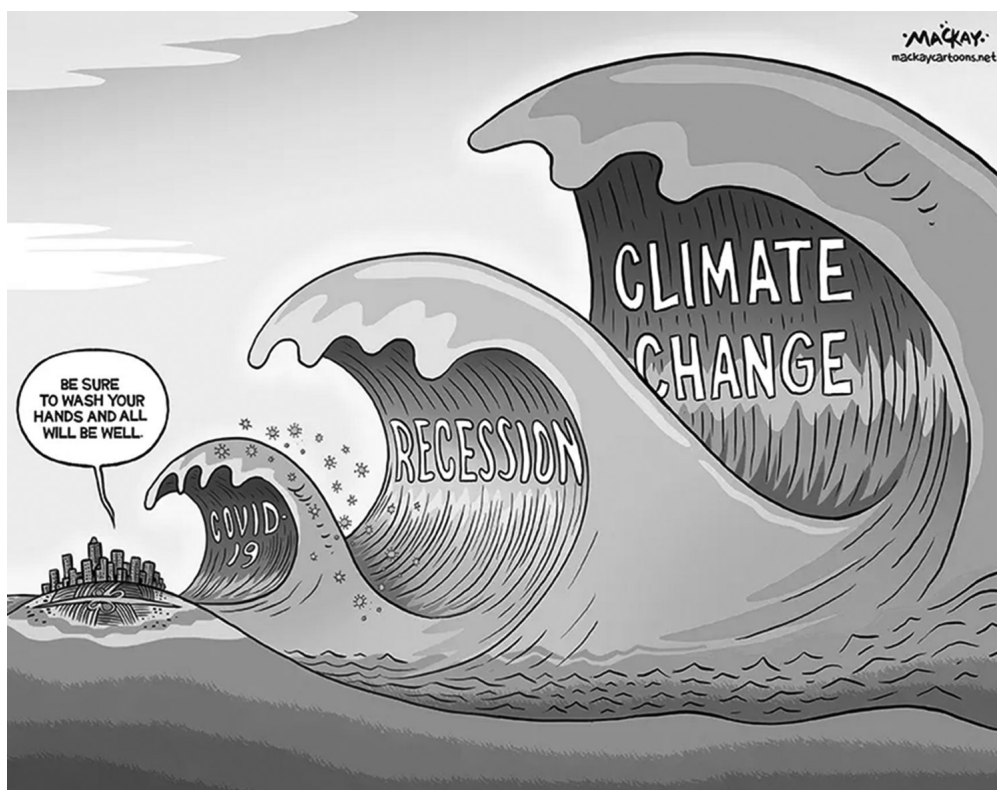
Polska wieś: odporna i elastyczna

Kiedy na początku XXI wieku przygotowaliśmy publikację *Polska wieś 2025. Wizja rozwoju*, przed obszarami wiejskimi w Polsce otwierały się nowe perspektywy, związane m.in. z umacnianiem się demokracji lokalnej, pozyskiwaniem nowych rynków i napływem znaczących środków finansowych z Unii Europejskiej. Motywem przewodnim tamtej publikacji była więc wizja polskiej wsi korzystającej z szans, które przed nią stoją. Od tego czasu wiele zawartych tam przewidywań stało się rzeczywistością.

Dwie dekady później, rozważając, jak będzie wyglądać polska wieś w przyszłości, nie możemy pominąć niekorzystnych zjawisk, które przyniosły ostatnie lata, oraz nowych, spodziewanych w niedalekiej przyszłości. Nasilające się zmiany klimatu i środowiska, kryzys energetyczny, gospodarcze i społeczne skutki pandemii COVID-19 oraz związanych z nią ograniczeń, rosnące fale migracji i konflikty zbrojne, w tym wojna w Ukrainie – to wszystko powoduje, że o przyszłości wsi trzeba myśleć w kategoriach nie tyle korzystania z szans, ile stawiania czoła wyzwaniom – choć niektóre z tych wyzwań niosą ze sobą nowe szanse, z których obszary wiejskie będą mogły skorzystać.

Aby opisać tę zdolność stawiania czoła wyzwaniom, w literaturze angielskojęzycznej używa się terminu *resilience*, który na język polski najczęściej bywa tłumaczony jako ‘odporność’ (w kontekście psychologii i medycyny spotyka się też termin ‘rezyliencja’). Jednak Alistair Adam Hernandez¹ w swojej pracy doktorskiej na temat odpornych (rezyliентnych) obszarów wiejskich zwraca uwagę na fakt, że pojęcie to obejmuje zarówno aspekt „odporności” – a więc solidności, trwałości pozwalającej stawić opór niekorzystnym zjawiskom, jak i „elastyczności” – sprężystości, czyli reakcji polegającej na zmianie kształtu w momencie katastrofy, po której następuje powrót do stanu pierwotnego. Hernandez podkreśla też, że rezyliентne obszary wiejskie mogą nie tylko statycznie reagować na wstrząsy, lecz także dynamicznie się zmieniać, aby skuteczniej się im przeciwstawić albo wręcz zamienić zagrożenia w szanse.

¹ A.A. Hernandez, *Das Resiliente Dorf*, praca doktorska w języku niemieckim, 2021, <https://www.oekom.de/buch/das-resiliente-dorf-9783962383084> (dostęp: 8.05.2023).

Rysunek 1. Artystyczna wizja kolejnych katastrof zagrażających współczesnemu światu: od pandemii COVID-19, poprzez recesję, po zmiany klimatu i zanik bioróżnorodności
Źródło: <https://mackaycartoons.net/tag/waves/> (dostęp: 6.05.2023).

A zatem mówiąc o wizji polskiej wsi w 2044 roku, będziemy mówić o wsi, która będzie potrafiła skutecznie podejmować nowe wyzwania – a więc będzie zarazem odporna i elastyczna – oraz będzie potrafiła niektóre z tych wyzwań przekształcić w korzyści.

Jak może wyglądać wieś odporna i elastyczna w 2044 roku?

Po pierwsze, będzie to atrakcyjne miejsce do życia, w którym uda się powstrzymać – a przynajmniej spowolnić – proces wyludniania się. Taka wieś oferuje mieszkańcom nie gorszy niż w mieście poziom usług, takich jak opieka zdrowotna, edukacja, pomoc osobom starszym i niepełnosprawnym, kultura, możliwość przemieszczania się bez konieczności posiadania samochodu (transport publiczny, bezpieczne trasy dla rowerów, różne formy wspólnego użytkowania aut). Jest również w stanie zapewnić atrakcyjne warunki do pracy zdalnej, dobrze zorganizowaną przestrzeń biurową z dostępem do szybkiego internetu, miejsca spotkań tradycyjnych i *online* (w tym wideokonferencji), elastyczne formy opieki nad dziećmi i inne rozwiązania umożliwiające osobom aktywnym zawodowo mieszkanie na wsi i jednocześnie pracę

w dowolnym miejscu globu. Bardzo ważnymi czynnikami będą tu mądre gospodarowanie przestrzenne i inwestowanie w przestrzeń publiczną (w tym unikanie tworzenia grodzonych enklaw), powstrzymanie degradacji krajobrazu wiejskiego i odpowiednia gospodarka odpadami.

Po drugie, taka wieś będzie potrafiła stawić czoła globalnemu wyzwaniu, jakim jest zmiana klimatu. Co prawda samej zmiany nie da się już powstrzymać – przynajmniej działaniami na poziomie lokalnym – można jednak próbować ją spowolnić i tu mieszkańcy wsi mogą wnieść swój istotny wkład. Wieś odporna i elastyczna to wieś świadomych konsumentów, którzy np. wybierają towary i usługi lokalne, o możliwie najmniejszym śladzie węglowym.

Oprócz zapobiegania niekorzystnym zmianom można i trzeba podjąć wiele działań, aby się do nich przystosować. Producenci rolni, z których wielu już dziś odczuwa skutki zmian klimatu, np. długotrwałych susz, będą przedstawiać się na uprawy bardziej odporne na niedobory wody oraz wodo- i energooszczędne formy produkcji. Wszyscy mieszkańcy będą też musieli zmierzyć się z długookresowymi niedoborami energii. Pierwszym krokiem będzie tu wprowadzanie urządzeń i procedur pozwalających na rzeczywiste, a nie tylko pozorne oszczędności w zużyciu energii (pozorne oszczędności to takie, które polegają jedynie na przerzuceniu negatywnych konsekwencji, np. produkcji „brudnej” energii czy toksycznych substancji, do innej części świata). Zmiany klimatu i niedobory energii będą również pogłębiały procesy migracyjne, o których będzie mowa dalej.

Po trzecie, wieś przyszłości to wieś, której mieszkańcy są przedsiębiorczy, zdolni do generowania dochodów z różnych źródeł. Rolnictwo od dawna już nie jest głównym źródłem utrzymania mieszkańców wsi. W obliczu zmieniających się preferencji konsumentów i wyżej wspomnianych kryzysów oczekiwania wobec niego będą dotyczyły nie tyle maksymalizacji produkcji minimalnym kosztem, ile zapewnienia pewnego poziomu samowystarczalności żywnościowej i pełnienia innych ważnych funkcji społecznych. Wieś odporna na wstrząsy będzie poszukiwać dodatkowych przychodów, zwiększając wartość dodaną tradycyjnych sektorów (nie tylko rolnictwo – w tym produkty ekologiczne, marki lokalne itp. – lecz także turystyka, leśnictwo, hodowla ryb), a współpraca różnych podmiotów i większe zaangażowanie osób młodych pomogą wyzwolić potencjał innowacyjny i znaleźć nisze rynkowe na zupełnie nowe produkty czy usługi.

Po czwarte, wieś odporna i elastyczna to społeczność, która będzie potrafiła zintegrować różne grupy – także te, które do tej pory w niewielkim stopniu uczestniczyły w jej życiu i kluczowych decyzjach. W pierwszej kolejności chodzi o osoby młode – zarówno młodzież szkolną, której głos jest rzadko słuchany, jak i młode osoby dorosłe, które zwykle skupiają się przede wszystkim na studiach, pracy lub zakładaniu rodziny i nie mają czasu ani energii na działalność dla wspólnego dobra. Bez ich zaangażowania lokalna społeczność nie poradzi sobie ze stojącymi przed nią wyzwaniami; czekają ją nieuchronna ucieczka młodych do miasta, starzenie się pozostałych mieszkańców, brak szans rozwojowych i stopniowe zamieranie wszelkiej aktywności. Wieś przygotowana na wyzwania przyszłości, odporna i elastyczna będzie potrafiła przekonać młodych, że ich głos się liczy; wyzwoli i zagospodaruje ich energię i potencjał twórczy oraz pomoże budować więzi międzypokoleniowe. Oprócz osób młodych na obszarach wiejskich przygotowujących się do zmierzenia się z wyzwaniami demograficznymi

szczególnej uwagi mogą wymagać także inne grupy, np. kobiety, osoby niepełnosprawne czy długotrwale bezrobotne.

Po piąte, społeczności wiejskie odporne i elastycznie reagujące na wstrząsy to także takie, które wykorzystują możliwości, jakie niesie ze sobą napływ osób z zewnątrz. Będą potrafiły zachęcić ludzi z miasta, aby nie tylko przeprowadzili się na wieś, lecz także zaangażowali się w rozwój miejscowości, w których znaleźli domy. Także w imigrantach, w tym w uchodźcach z obszarów dotkniętych wojną lub klęskami żywiołowymi, będą dostrzegać szanse, a nie zagrożenia. W obliczu starzenia się i wyludniania obszarów wiejskich, często połączonego z poczuciem bezsilności i braku pomysłu na zmianę sytuacji, pojawienie się przybyszów może doprowadzić do odmłodzenia populacji, zapewnić nowe ręce do pracy i nowe sposoby rozwiązywania problemów. Korzyści odniosą te społeczności wiejskie, które będą potrafiły zachęcić migrantów do osiedlenia się na stałe (pierwszym i naturalnym celem wielu z nich będą i tak już przeludnione duże miasta), a także – co bardzo ważne – ukształtują w nich poczucie „bycia u siebie” i odpowiedzialności za „przybraną małą ojczyznę”.

Po szóste wreszcie, odporna i elastyczna wieś będzie potrafiła skutecznie wykorzystać narzędzia i technologie cyfrowe. Nie wystarczy tylko zapewnić mieszkańcom i instytucjom dostęp do szerokopasmowego internetu; trzeba również mieć pomysł na to, jak go wykorzystać do rozwiązywania konkretnych problemów, np. ułatwienia telepracy, zdalnych konsultacji lekarskich, wspólnego użytkowania środków transportu, sprzedaży produktów lokalnych... To wszystko wymaga świadomych decyzji z udziałem mieszkańców oraz upewnienia się, że wszyscy – a szczególnie osoby zagrożone wykluczeniem – mają umiejętności pozwalające odnieść korzyści z tych technologii. Uniknięcie sytuacji, w których zastosowanie narzędzi cyfrowych, zamiast integrować społeczność, stworzyłoby nowe grupy wykluczonych, jest jednym z wyzwań dla wsi przyszłości.

Zaprezentowana powyżej wizja polskiej wsi w 2044 roku może wydawać się utopijna. Ale nawet jeśli byłaby to tylko utopia, warto postawić ją sobie za cel, do którego trzeba dążyć, jeżeli społeczności wiejskie mają przetrwać nieuchronne katastrofy i kryzysy. Trzeba jednak pamiętać o tym, że wiele z wymienionych tu pomysłów jest już realizowanych w różnych miejscach Polski i Europy.

Przykłady:

- wieś atrakcyjnym miejscem do życia – w fińskiej wiosce o nazwie Puolanka buduje się poczucie lokalnej tożsamości i przyciąga się turystów, reklamując ją jako „najbardziej pesymistyczną wioskę na świecie”²;
- wieś przygotowana na zmiany klimatu – w hiszpańskim regionie Katalonia dzięki unijnemu programowi LEADER 47 gmin wdraża „księgowość energetyczną” (*energy accounting*), pozwalającą użytkownikom obliczyć zużycie wszystkich form energii i związany z tym ślad węglowy; projekt obejmuje też zrównoważone zarządzanie lasami i produkcją drewna na biomasę³;

² https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/most-pessimistic-town-finland_en (dostęp: 8.05.2023).

³ https://ec.europa.eu/enrd/projects-practice/enfocc-energy-forest-and-climate-change-o_en.html (dostęp: 8.05.2023).

- wieś przedsiębiorcza i integrująca różne grupy – dzięki aktywności wójta i dobrej współpracy wielu partnerów w świętokrzyskiej gminie Baćkowice w Polsce udało się stworzyć ponad 80 (docelowo 150) nowych miejsc pracy w przemyśle odzieżowym i zapewnić pracującym tam kobietom dojazd PKS-em⁴;
- wieś integrująca osoby młode i chroniąca środowisko – w Estonii 10 młodych osób znalazło pracę przy produkcji opakowań do sprzedaży wysyłkowej z odpadów wełnianych, co pozwoliło ograniczyć zużycie plastiku i wyrzucanie wełny odpadowej na nielegalne wysypiska⁵;
- wieś gotowa na przyjęcie obcych – we włoskiej prowincji Frosinone młodzi bezrobotni z pobliskiego obozu dla uchodźców wspólnie z „miejscowymi” bezrobotnymi uczestniczyli w spotkaniach i stażach pomagających im podjąć pracę oraz zaadaptować się kulturowo do życia na wsi⁶;
- wieś skutecznie korzystająca z możliwości cyfrowych – we Francji społeczność Lormes została włączona w proces transformacji cyfrowej, dzięki czemu miasteczko stało się znanym ośrodkiem świadczącym usługi cyfrowe zarówno dla mieszkańców, jak i dla zewnętrznych odbiorców⁷.

Czym charakteryzują się społeczności wiejskie odporne i elastyczne?

W 2022 roku rozpoczęła się realizacja projektu REBOUND – *Fostering Resilience in Rural Communities*⁸ (co można przetłumaczyć jako ‘Bardziej odporne/elastyczne społeczności wiejskie’), finansowanego ze środków programu Erasmus+. Pierwsza faza projektu polegała na przeprowadzeniu analiz, jak pojęcie „rezyliencji” rozumieją osoby zajmujące się rozwojem wsi w praktyce, czym charakteryzują się społeczności uznawane za odporne na wstrząsy, jakiego wsparcia potrzebują oraz jakie umiejętności są pożądane, żeby dana społeczność potrafiła reagować na niekorzystne zdarzenia w sposób odporny i elastyczny. Robocza definicja wypracowana na potrzeby projektu opisuje rezyliencję (w kontekście obszarów wiejskich) jako zdolność społeczności do absorbowania wstrząsów i dostosowywania się w sposób ciągły do różnorodnych zmian, przy zachowaniu podstawowych funkcji i struktur społecznych oraz bez radykalnego obniżenia poziomu życia mieszkańców.

Na podstawie wstępnej analizy badania ankietowego przeprowadzonego na grupie 66 ekspertów rozwoju obszarów wiejskich, kilkunastu studiów przypadków z różnych krajów UE oraz wywiadów zogniskowanych można pokusić się o sformułowanie roboczych wniosków na temat czynników sprzyjających odpornym i elastycznym reakcjom społeczności wiejskich na sytuacje kryzysowe. Rysunek 2., przygotowany na potrzeby szkolenia praktyków rozwoju wsi,

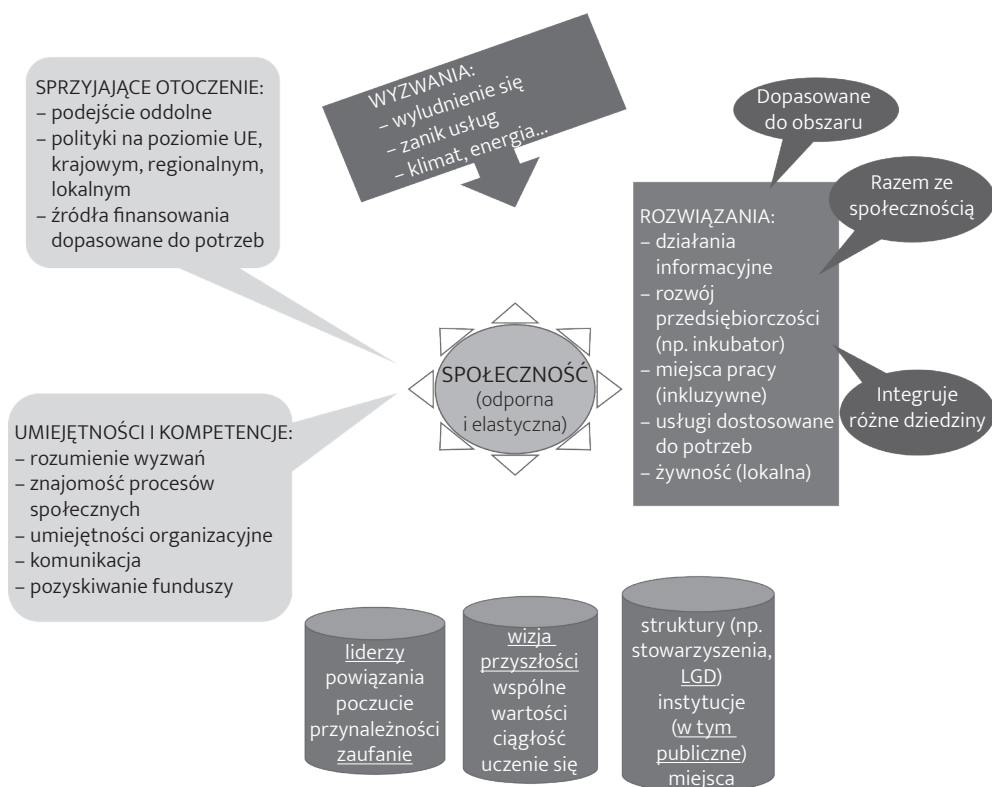
⁴ <http://erp2022.eu/9,18,Tour%20no.%207> (dostęp: 8.05.2023).

⁵ https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/woola-replacing-plastic-bubble-wrap-producing-packaging-out-waste-wool_en (dostęp: 8.05.2023).

⁶ <http://erp2022.eu/9,18,Tour%20no.%207> (dostęp: 8.05.2023).

⁷ https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/woola-replacing-plastic-bubble-wrap-producing-packaging-out-waste-wool_en (dostęp: 8.05.2023).

⁸ <https://ruralresilience.eu/> (dostęp: 8.05.2023).

Rysunek 2. Czynniki sprzyjające odpornym i elastycznym społecznościom wiejskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie: A.A. Hernandez i U. Budzich-Tabor, raport w ramach projektu REBOUND (<https://ruralresilience.eu/summary-report-of-state-of-the-art-and-practices-of-rural-community-resilience/>, dostęp: 8.05.2023).

ilustruje te czynniki w uproszczony sposób. Można go zinterpretować następująco: aby stawić czoła takim wyzwaniom, jak wyludnianie się wsi i towarzyszący mu zanik usług, zmiany klimatu, kryzysy energetyczne itp., społeczność wiejska powinna rozwijać następujące silne strony (na rysunku zaznaczone jako trzy niebieskie „filary”):

- elementy relacji wewnątrz społeczności, takie jak liderzy, powiązania, współpraca, poczucie przynależności do społeczności i zaufanie;
- cechy związane ze sposobem myślenia/postrzegania, takie jak wspólna wizja przyszłości, system wartości, poczucie ciągłości oraz umiejętność podejmowania zbiorowej refleksji i uczenia się;
- funkcjonujące na danym obszarze struktury, takie jak organizacje pozarządowe, lokalne grupy działania, instytucje (np. dobrze funkcjonujący samorząd), a także przestrzeń, w której ludzie mogą się spotykać, podejmować działalność itp.

Poza tym potrzebne są również sprzyjające otoczenie prawno-instytucjonalne oraz system kształcenia umiejętności. W zakresie otoczenia prawno-instytucjonalnego za najważniejsze uważa się:

- rozwiązania ułatwiające podejście oddolne, oddające decyzje w ręce społeczności lokalnych (takie jak np. w programie LEADER);
- odpowiednie polityki publiczne – zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym, regionalnym oraz lokalnym;
- dostosowane do potrzeb źródła finansowania, łatwo dostępne dla społeczności wiejskich bez zbyt dużych obciążeń biurokratycznych.

Liderzy i członkowie społeczności wiejskich potrzebują też szerokiego wachlarza umiejętności, takich jak:

- rozumienie stojących przed nimi wyzwań i ich przyczyn (w tym umiejętność dostrzegania oraz analizowania globalnych zjawisk i przewidywania ich długofalowych skutków);
- znajomość procesów zachodzących w społeczności oraz umiejętność jej animowania, angażowania, motywowania, osiągania konsensusu;
- zdolności zarządcze i organizacyjne pozwalające wcielić w życie podjęte ustalenia;
- umiejętność skutecznego komunikowania się – tak w obrębie społeczności (w tym docierania do osób mało aktywnych, słabo wykształconych, niepełnosprawnych itp.), jak i poza nią (np. z władzami regionalnymi lub krajowymi);
- umiejętność pozyskiwania funduszy – zarówno publicznych, jak i prywatnych, niezbędnych do podjęcia działań adaptacyjnych.

Rysunek 2. pokazuje także kilka przykładów praktycznych rozwiązań, które udało się wcielić w życie w analizowanych studiach przypadków, takich jak poprawa obiegu informacji w społeczności, wsparcie przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy (również inkluzywnych, tj. dla osób zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy), innowacyjne formy dostępu do usług publicznych czy dodawania wartości do produktów lokalnych itp. Nie jest jednak możliwe proste przeniesienie tych rozwiązań do innych obszarów wiejskich; każda społeczność musi znaleźć takie, które są dostosowane do jej specyficznej sytuacji. Ważne, by rozwiązania te były wypracowywane razem ze społecznością (a nie przez wąską grupę liderów czy ekspertów zewnętrznych) oraz żeby nie ograniczały się do interwencji w jednej kwestii, ale uwzględniały w sposób całościowy różne dziedziny.

W jaki sposób ta wizja może stać się rzeczywistością?

Wcielenie w życie tej optymistycznej wizji, w której obszary wiejskie dobrze radzące sobie z wyzwaniami przyszłości nie będą tylko odizolowanymi przypadkami, ale staną się normą, będzie wymagać woli politycznej, środków finansowych i skoordynowanych działań na poziomie europejskim. Nie tylko z tego powodu, że zakres i skala tych działań mogą wykraczać poza możliwości pojedynczych państw członkowskich, lecz także dlatego, iż społeczności wiejskie potrzebują wymiany doświadczeń i informacji z podobnymi sobie społecznościami z innych krajów oraz uczenia się od siebie nawzajem. Dlatego organizacje wiejskie współ-

pracujące w ramach Europejskiego Parlamentu Wiejskiego (ze strony polskiej było to Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich) od dawna postulowały potrzebę aktywnej polityki wobec wsi na poziomie UE, wykraczającej poza kwestie związane ze Wspólną Polityką Rolną. W ostatnich latach można stwierdzić, że głos organizacji wiejskich został usłyszany i potraktowany z całą powagą.

W 2020 roku Komisja Europejska zaprosiła osoby i organizacje zainteresowane tematyką wsi do wspólnego budowania długookresowej wizji europejskich obszarów wiejskich do roku 2040⁹. Ten proces obejmował m.in.:

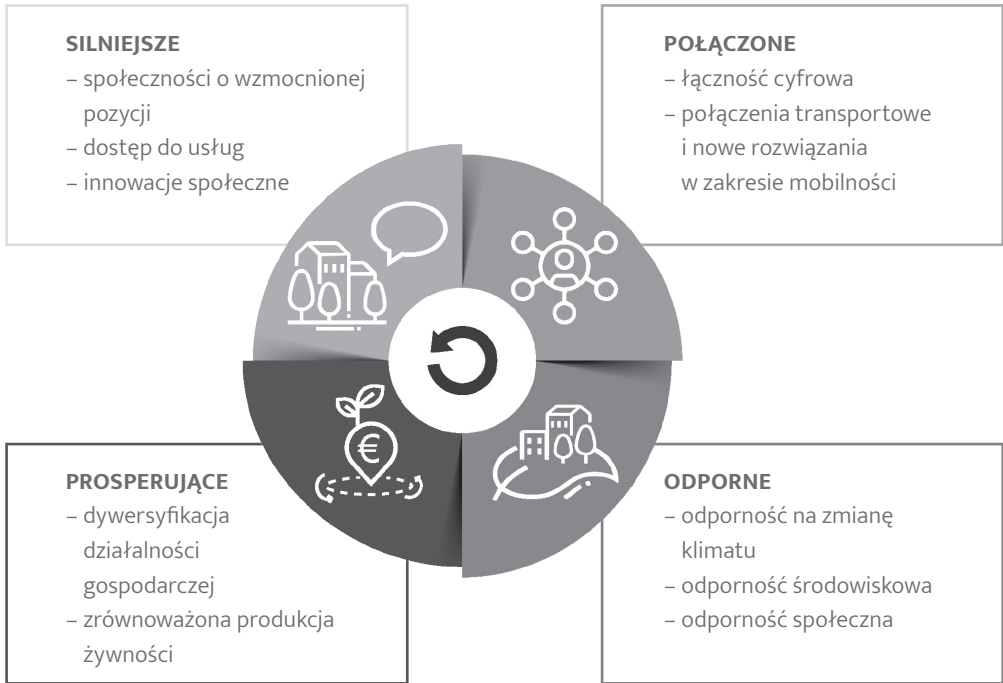
- konsultacje społeczne, podczas których obywatele, organizacje, samorządy i inne podmioty mogły zgłaszać swoje pomysły dotyczące przyszłości wsi; na apel Komisji wpłynęło ponad 2300 odpowiedzi;
- dyskusje, warsztaty i inne wydarzenia mające na celu zebranie głosów mieszkańców wsi w państwach członkowskich; wzięło w nich udział ponad 3000 osób z 19 krajów;
- badanie przeprowadzone przez Eurobarometr na temat roli obszarów wiejskich i gotowości obywateli do przeznaczania środków publicznych na inwestycje na tych obszarach.

W efekcie trzej komisarze, odpowiedzialni za demokrację i kwestie ludnościowe (Dubravka Šuica), za sprawy wsi i rolnictwa (Janusz Wojciechowski) oraz za kwestie spójności i reform (Elisa Ferreira), wspólnie przygotowali komunikat Komisji Europejskiej na temat długookresowej wizji obszarów wiejskich UE. Ten komunikat, opublikowany w czerwcu 2021¹⁰ roku, przedstawia wizję, zgodnie z którą w 2040 roku europejskie obszary wiejskie mają być:

- silniejsze – chodzi przede wszystkim o to, aby rola wsi była doceniana przez całe społeczeństwa, a mieszkańcy wsi mieli istotny wpływ na dotyczące ich decyzje; pozwoli to utrzymać żywotność obszarów wiejskich jako atrakcyjnych miejsc do życia i pracy, a innowacyjne rozwiązania zapewnią mieszkańcom odpowiedni poziom usług;
- połączone – chodzi tu zarówno o poprawę dostępu do technologii informatycznych (w tym zwiększanie zasięgu szybkiego internetu i rozwój umiejętności cyfrowych), jak i o zacieśnianie związków między wsią a miastem, zwiększenie dostępności transportu publicznego na wsi i nowe rozwiązania ułatwiające mobilność;
- odporne na wstrząsy – z jednej strony obszary wiejskie będą w stanie lepiej walczyć z konsekwencjami zmian klimatu i skutkami degradacji środowiska, z drugiej zaś – społeczności wiejskie będą bardziej inkluzywne i będą mogły wykorzystywać zróżnicowane umiejętności oraz talenty (w tym kobiet, imigrantów czy osób niepełnosprawnych);
- prosperujące – zróżnicowane źródła dochodu, oparte o zrównoważoną biogospodarkę, turystykę i inne sektory, pomogą zatrzymać na wsi ludzi młodych i wzmocnić ich potencjał innowacyjny; rozwój przedsiębiorczości i ekonomii społecznej pomoże utworzyć na wsi wysokiej jakości miejsca pracy.

⁹ https://enrd.ec.europa.eu/enrd-thematic-work/long-term-rural-vision/long-term-rural-vision-portal_en (dostęp: 8.05.2023).

¹⁰ https://rural-vision.europa.eu/action-plan_en (dostęp: 8.05.2023).

Rysunek 3. Wizja europejskich obszarów wiejskich do roku 2040 wypracowana przez interesariuszy w procesie zainicjowanym przez Komisję Europejską

Źródło: https://rural-vision.europa.eu/rural-vision_en (dostęp: 20.04.2023).

Jednocześnie Komisja podjęła szeroko zakrojone prace zmierzające do realizacji tej wizji w praktyce. Tradycyjne instrumenty wsparcia obszarów wiejskich w ramach tzw. drugiego filaru Wspólnej Polityki Rolnej będą w dalszym ciągu dostępne. Najważniejsze spośród nich pozostaje podejście LEADER, które nie tylko oddaje decyzje o finansowanych projektach w ręce miejscowych społeczności, lecz także umożliwia różne działania aktywizacyjne i współpracę między obszarami. Niektóre obszary wiejskie mogą również korzystać ze wsparcia przeznaczonego dla inteligentnych wiosek (*smart villages*), na partnerstwo na rzecz innowacji oraz ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych.

Oprócz tych tradycyjnych instrumentów Komisja opracowała plan działań wynikających bezpośrednio z długofalowej wizji obszarów wiejskich. Obejmuje on konkretne przedsięwzięcia (konkursy na projekty, prace analityczne, pomoc techniczną) w każdym z czterech wymienionych wyżej obszarów, jak również wiele „projektów flagowych”, dotyczących np. rewitalizacji obszarów najbardziej zagrożonych wyludnieniem, ułatwiania transformacji cyfrowej, budowania systemu wsparcia dla innowacji, wzmacniania roli kobiet i młodzieży oraz wspierania przedsiębiorczości i ekonomii społecznej. Przewidziane są też inicjatywy o charakterze przekrojowym, mające na celu poprawę dostępu do informacji i danych statystycznych o zjawiskach

zachodzących na wsi, a także wdrażanie *rural proofing*, czyli systemu badania polityk publicznych w różnych dziedzinach (takich jak edukacja, zdrowie, podatki) pod kątem ich wpływu na obszary wiejskie. Komisja proponuje też Pakt dla wsi, do którego mogą przystąpić władze publiczne, organizacje, firmy i inne podmioty gotowe współpracować na rzecz wsi w ramach swoich kompetencji.

Miejmy nadzieję, że polska wieś będzie mogła korzystać z tych różnorodnych form wsparcia, aby obszary wiejskie mogły odpornie i elastycznie reagować na nadchodzące zagrożenia, a dzięki działaniom w takich porozumieniach, jak Europejski Parlament Wiejski, mieszkańcy wsi i organizacje wiejskie będą aktywnie kształtować europejską oraz krajową politykę wobec wsi, aby lepiej przygotować się na czekające ją przemiany.